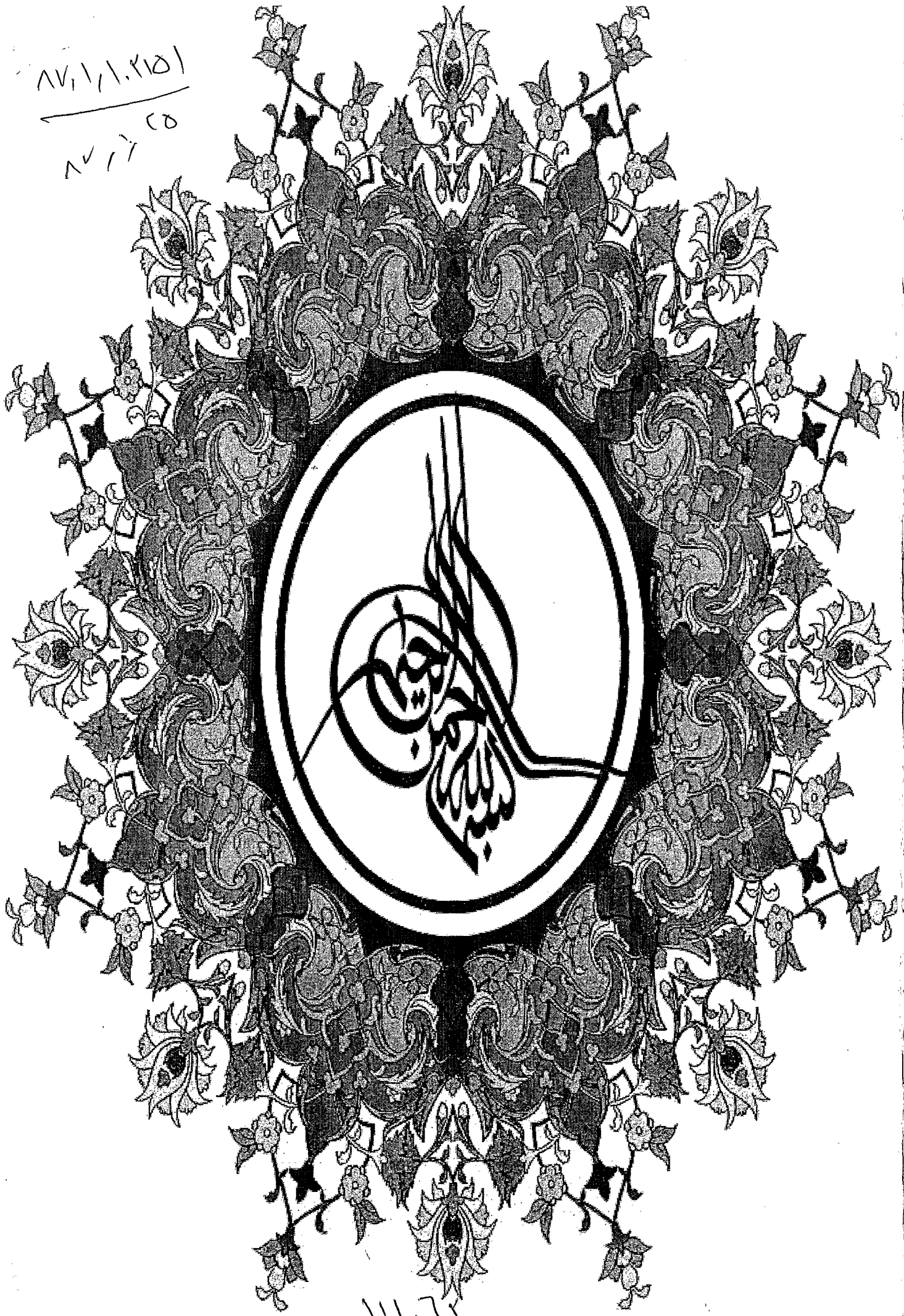

۸۷، ۱، ۱، ۲۱۵۱

۸۷، ۱، ۲۱۵۱

۱۱۱، ۲۱

دانشکده حقوق

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری
رشته حقوق کیفری و جرم شناسی

موضوع:

پیشگیری از جرم در قرآن کریم

استاد راهنما:

دکتر علی صفاری

اساتید مشاور:

آیت الله دکتر مصطفی محقق داماد

دکتر جعفر کوشا

پژوهشگر:

جعفر رشادتی

۱۳۸۶

۱۱۱۰۶۲

کتابخانه اساتید مشاوران
سپهر پستی

۱۳۸۶ / ۸ - ۱ - ۵۱

دانشگاه شهید بهشتی

تهران ۱۹۸۳۶۳۱۱۴ آریه

تلفن: ۲۹۹۰۱

تاریخ:
شماره:
پوسته:

صورتجلسه دفاع از رساله دکتری

جلسه ارزیابی رساله خانم / آقای جعفر ستادین فرزند اصغر
دارای شناسنامه شماره ۵۴۵ صادره از اهر متولد ۱۳۴۲
دانشجوی دوره دکتری رشته حقوق گرایش جزا و جزا مناسی

با عنوان:
بسیگری از جرم در مرتبه اول کریم

به راهنمایی دکتر علی صغاری و مشاوریت دکتر محقق داماد و دکتر کوشا
طبق دعوت قبلی در تاریخ تشکیل گردید و براساس رای هیأت
داوران و با عنایت به ماده ۲۱، ۲۲ و ۲۳ و تبصره‌های مربوطه مندرج در آیین نامه
دوره دکتری مورخ ۱۳۷۲/۱۲/۸، رساله مزبور با نمره گنجینه و بیم
و درجه بسی مورد تصویب قرار گرفت.
هیأت داوران:

سمت داور	نام و نام خانوادگی	درجه دانشگاهی	امضاء
۱- استاد راهنما	<u>دکتر علی صغاری</u>		
۲- استاد مشاور	<u>دکتر مصطفی محقق داماد</u>		
۳- استاد مشاور	<u>دکتر مجتهد کوشا</u>		
۴- داور از دانشگاه	<u>دکتر کاظمین نجفی ابرقانی</u>		
۵- داور از دانشگاه	<u>دکتر زینب</u>		
۶- داور خارج از دانشگاه	<u>دکتر محمد اکرمی</u>		
۷- داور خارج از دانشگاه	<u>دکتر حسین محمدزادگان</u>		
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	<u>دکتر بهرام</u>		

ناظر تحصیلات تکمیلی

سیاسگزاری

در ابتداء سر بر آستان عبودیتش نهاده و شکرگزارم که توفیق عطاء فرمود تا با راهنمایی و ارشاد اساتید معزز و همه کسانی که عمل به رهنمودهای دین اسلام و صراط مستقیم الهی را تنها راه سعادت بشری می دانند تحقیق حاضر را به پایان ببرم.

تقدیر از اساتید محترم راهنما و مشاور که در مراحل مختلف این پژوهش کاستیها و بضاعت اندک علمی اینجانب را تحمل نموده و با صبر و حوصله به ارائه طریق پرداختند.

و تشکر از اساتید محترم حوزه و دانشگاه، طلاب علوم دینی، دانشجویان و همه آنانکه تجربیات و داشته‌های علمی خود را با هدف اعتلای علوم قرآنی ارزانی داشتند.

و تقدیر از مدیریت و کارکنان مرکز فرهنگ و معارف قرآن دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، دانشکده علوم قرآنی مرکز و دبیرخانه نمایشگاه بین‌المللی قرآن که در طول برگزاری نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم در سه سال گذشته امکانات فراوانی در اختیار اینجانب قرار دادند.

تقدیم به :

اساتیدم

در گذشته

حال

و

آینده

چکیده

پیشگیری از جرم به عنوان یکی از ابزارهای مؤثر در مبارزه با بزهکاری از موضوعاتی است که در قرن نوزدهم مورد توجه جرم‌شناسی قرار گرفت نگرش در مقوله پیشگیری با هدف تضمین آزادیها، اجرای عدالت، اصلاح و درمان بزهکار و در صورت ضرورت سرکوب بوده است. مکتب تحقیقی - اثبات گرایی - که پرچمدار ورود پیشگیری از جرم به حیطة جرم‌شناسی است برای اولین بار با طرح این موضوع افکار عمومی را از پاسخ کیفری صرف به سوی شناسایی علتها، درمان و پیشگیری سوق داد و همین امر شروعی برای ورود سایر مکاتب حقوق جزا و جرم شناسی و ارائه نظریات متعدد در این زمینه گردید. علیرغم تفاوت مبانی مکاتب در تعریف جرم، منشأ و شیوه‌های پیشگیری آنچه مسلم است در سه سطح و محور بزهکار، بزه دیده و جامعه برنامه‌های پیشگیری ارائه شده که تاکنون ادامه داشته است.

در پژوهش حاضر نیز باتوجه به آموزه‌های قرآنی که دستورات دین مبین اسلام در سه حوزه اعتقاد، اخلاق و احکام در آن تجلی نموده است پیشگیری از جرم مورد بحث و بررسی قرار گرفته است آیا در قرآن کریم جرم همانند حقوق کیفری و جرم‌شناسی تعریف شده است؟ آیا مبانی جرم‌انگاری این دو قابلیت مقایسه و تطبیق دارد؟ آیا در قرآن کریم پیشگیری از جرم و بزهکاری از اهداف شارع بوده یا خیر و اساساً کدامیک از نگرشهای جرم‌شناسی پیشگیری، و تعاریف متعدد و تقسیماتی که برای پیشگیری ارائه شده است با نگرش قرآن قابلیت انطباق دارد؟

با بررسیهای همه جانبه در این پژوهش به اثبات رسید که جرم از منظر قرآن و جرم حقوق کیفری و جرم‌شناسی تفاوت مبنايي دارند گرچه وجوه اشتراکی نیز بین آنها وجود دارد و نیز ثابت شد که برنامه‌ها و آموزه‌های قرآنی با نگرش پیشگیری از سقوط انسان به حیطة ضلالت و گمراهی صورت گرفته و ارتقاء انسان به نحوی که حتی به انحراف نیز تمایل پیدا نکند موردنظر قرآن کریم بوده است و به همین جهت برنامه‌های متعددی در قرآن کریم برای دوری انسان از گناه و جرم با استفاده از شیوه‌های مختلف از قبیل هدایت، ارسال رسل، انذار، تبشیر، معرفی الگو، تمثیل و ... ارائه شده است. فلذا کلیه تقسیمات و تعاریف پیشگیری قابلیت مصداق یابی در قرآن داشته ولو اینکه در مبانی متفاوت باشند.

و آنچه در آخر کلام بعنوان هدف نهایی مورد اثبات قرار گرفت این است که پیشگیری دینی- پیشگیری قرآنی- خود یک نظام مستقل پیشگیری است که بایستی مورد توجه سیاستگذاران اجرایی-تقنینی و قضایی قرار گیرد.

واژگان کلیدی:

جرم، گناه، مجرم، عوامل جرم زا، پیشگیری از جرم، مجازات.

عنوان	صفحه
مقدمه	
الف- بیان مسأله.....	۱
ب- سابقه و اهمیت موضوع.....	۳
ج- اهداف پژوهش.....	۴
د- پرسش ها و فرضیات.....	۴
ه- روش پژوهش و مشکلات آن.....	۵
و- ساماندهی و روند کلی پژوهش.....	۶
بخش یک - مفهوم جرم و پیشگیری و مبانی نظری آنها در قرآن کریم.....	۸
فصل اول - تبیین عمل مجرمانه و مجرم.....	۹
مبحث نخست - شکل گیری پدیده مجرمانه.....	۱۰
گفتار اول - جرم در حقوق کیفری و جرم شناسی.....	۱۰
گفتار دوم - جرم و اقسام آن در منظر قرآن کریم.....	۱۷
بند اول - مفهوم جرم.....	۱۷
بند دوم - اقسام جرایم.....	۲۸
بند سوم - گناه در منظر قرآن کریم.....	۳۱
الف - مفهوم گناه و اقسام آن.....	۳۱
ب - رابطه جرم و گناه.....	۳۵
ج - مفاهیم مشابه جرم و گناه در قرآن کریم.....	۴۰
۱ - اثم.....	۴۰
۲ - ذنب.....	۴۵
۳ - سیئه.....	۴۷
۴ - خطیئه.....	۵۰
۵ - معصیه.....	۵۲

۵۴.....	۶ - تعدی.....
۵۵.....	۷ - فحشاء.....
۵۷.....	۸ - جناح.....
۵۷.....	۹ - ظلم.....
۵۸.....	۱۰ - شر.....
۵۹.....	۱۱ - فجور.....
۶۱.....	۱۲ - فسق.....
۶۲.....	۱۳ - فساد.....
۶۴.....	۱۴ - منکر.....
۶۵.....	۱۵ - حرام.....
۶۶.....	۱۶ - حنث.....
۶۶.....	۱۷ - لمم.....
۶۷.....	۱۸ - ثقل.....
۶۷.....	۱۹ - وزر.....
۶۸.....	۲۰ - خبث.....
۷۰.....	۲۱ - اجل.....
۷۱.....	۲۲ - عنت.....
۷۲.....	مبحث دوم - مجرم در قرآن کریم.....
۷۲.....	گفتار اول - نمونه هایی از مصادیق مجرم.....
۷۲.....	بند اول - مجرم در مقابل مؤمن.....
۷۶.....	بند دوم - مجرم به معنی مفتري و مکذب.....
۷۷.....	بند سوم - مجرم به معنی مستکبر.....
۷۹.....	بند چهارم - مجرم به معنی مترف.....
۸۱.....	گفتار دوم - مفهوم واقعي مجرم.....
۸۵.....	فصل دوم - پيشگيري در جرم شناسی و مبانی نظری قرآنی آن.....
۸۵.....	مبحث نخست - پيشگيري در جرم شناسی.....
۹۴.....	مبحث دوم - مبانی نظری پيشگيري از جرم در قرآن.....

- گفتار اول - نقش صفات قرآن در پیشگیری..... ۹۶
- بند اول - اثر وعظی..... ۹۶
- بند دوم - شفاء بیماریها..... ۹۸
- بند سوم - نقش هدایتی..... ۱۰۲
- بند چهارم - رحمت..... ۱۰۸
- بند پنجم - خسران بودن برای ظالمین..... ۱۰۹
- بند ششم - بشارت و انذار..... ۱۱۱
- گفتار دوم - توصیه های بهداشتی قرآن کریم..... ۱۱۴
- بند اول - بهداشت محیط..... ۱۱۴
- الف - پاکیزگی لباس..... ۱۱۴
- ب - پاکیزگی موقع ورود به مسجد..... ۱۱۶
- بند دوم - بهداشت در تغذیه..... ۱۱۷
- الف - نوع مواد غذایی مصرفی..... ۱۱۷
- ب - عدم اسراف در خوردن و آشامیدن..... ۱۱۹
- بند سوم - پاکیزگی تن - جسم -..... ۱۲۰
- الف - وضو..... ۱۲۰
- ب - غسل..... ۱۲۲
- بند چهارم - بهداشت جنسی..... ۱۲۴
- الف - ممنوعیت آمیزش با زنان حائض..... ۱۲۴
- ب - ممنوعیت زنا..... ۱۲۵
- ج - نهی همجنس بازی..... ۱۲۶
- د - ممنوعیت خود ارضایی..... ۱۲۶
- بند پنجم - بهداشت روانی..... ۱۲۷
- گفتار سوم - کارکرد پیشگیرانه اصول دین..... ۱۲۹
- بند اول - خدا باوری و تأثیر آن بر عملکرد انسان..... ۱۲۹
- الف - نقش پیشگیرانه توحید..... ۱۳۰
- ب - نقش نجات الهی در پیشگیری از جرم..... ۱۳۳

ج - شفاعت و نقش آن در پیشگیری از جرم	۱۳۶
۱ - مفهوم شفاعت	۱۳۶
۲ - شفاعت و هدف مجازات	۱۴۱
۳ - آثار پیشگیرانه شفاعت	۱۴۲
۳-۱ - اثر روحی و روانی	۱۴۲
۳-۲ - اثر تربیتی	۱۴۲
۳-۳ - اثر اجتماعی	۱۴۳
بند دوم - نیوت و امامت	۱۴۳
بند سوم - عدل و نقش پیشگیرانه آن	۱۵۰
الف - عدل الهی	۱۵۰
۱ - حتمیت مجازات	۱۵۲
۲ - مجازات متخلف	۱۵۳
۳ - ضمانت اجراء	۱۵۴
ب - عدل بشری	۱۵۴
۱ - عدالت در حکومت	۱۵۴
۲ - عدالت اجتماعی	۱۵۶
۳ - عدالت اقتصادی	۱۵۷
بند چهارم - معاد	۱۵۹
الف - مفهوم معاد	۱۵۹
ب - معاد و پیشگیری از جرم	۱۶۱
۱ - معاد و محاسبه عملکردها	۱۶۱
۲ - نقش معاد در سالم سازی اقتصاد	۱۶۴
گفتار چهارم - کارکرد فروع دین - اعمال و مناسک دینی - در پیشگیری	۱۶۵
بند اول - نماز و آثار پیشگیرانه	۱۶۶
الف - کاهش عوامل روانی جرم زا	۱۶۷
ب - اثر بهداشتی	۱۶۸
ج - اثر پیشگیرانه اجتماعی	۱۶۸

- بند دوم - کارکرد روزه در پیشگیری از جرم..... ۱۷۱
- الف - اثر تربیتی و معنوی..... ۱۷۲
- ب - اثر اجتماعی..... ۱۷۲
- ج - اثر بهداشتی و درمانی..... ۱۷۲
- بند سوم - اثر پیشگیرانه حج از وقوع جرم..... ۱۷۳
- بند چهارم - پرداخت خمس و اثر آن در پیشگیری از جرم..... ۱۷۷
- بند پنجم - پرداخت زکات و آثار پیشگیرانه آن..... ۱۸۰
- بند ششم - اثر فردی و اجتماعی جهاد در پیشگیری از جرم..... ۱۸۳
- بند هفتم - امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۸۶
- الف - مفهوم و ضرورت امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۸۷
- ب - آثار امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۹۲
- ۱ - اثر معنوی..... ۱۹۲
- ۲ - اثر اجتماعی..... ۱۹۲
- ۳ - اثر سیاسی..... ۱۹۳
- ۴ - اثر اقتصادی..... ۱۹۳
- بخش دو - تدابیر پیشگیرانه قرآنی..... ۱۹۵
- فصل اول - کنشهای قرآنی در مقابل عوامل انحراف و جرم..... ۱۹۶
- مبحث نخست - اقدامات پیشگیرانه فردی..... ۱۹۶
- گفتار اول - نارسائیهای روانی و توصیه های پیشگیرانه در قرآن کریم..... ۱۹۷
- بند اول - مصادیق نارسائیهای روانی..... ۱۹۷
- الف - جهل..... ۱۹۷
- ب - سوءظن..... ۲۰۰
- ج - کینه ورزی (حقد)..... ۲۰۳
- د - بخل..... ۲۰۴
- ه - هوای نفس - خودپرستی -..... ۲۰۵
- و - تکبر..... ۲۰۷
- ز - عیب جویی..... ۲۰۹

- ح- تمنا و آرزوی بیهوده..... ۲۱۰
- ط- قساوت قلب..... ۲۱۲
- ی- نفاق..... ۲۱۳
- ک- بیماری..... ۲۱۴
- ۱- بیماری شهوت..... ۲۱۴
- ۲- بیماری روحی..... ۲۱۵
- بند دوم - تأثیر شیطان و استعدادهای منفی در جرم زایی..... ۲۱۷
- الف - وسوسه شیطان عامل جرم زا..... ۲۱۷
- ب - استعدادهای منفی انسان در منظر قرآن..... ۲۱۹
- بند سوم - توصیه های پیشگیرانه در مقابله با نارسائیهای روانی جرم زا..... ۲۲۲
- الف - معرفی استعدادهای مثبت انسان..... ۲۲۲
- ب - ارائه راهکارهای عملی..... ۲۲۴
- ۱- ایمان..... ۲۲۴
- ۲- ذکر..... ۲۲۶
- ۳- دعا و نیایش..... ۲۲۸
- ۴- صبر..... ۲۲۸
- ۵- توکل..... ۲۳۰
- گفتار دوم - زمینه های جسمی و پیشگیری از جرم در منظر قرآن کریم..... ۲۳۱
- بند اول - جنسیت..... ۲۳۳
- بند دوم - سن..... ۲۳۴
- بند سوم - سیماشناسی..... ۲۳۷
- بند چهارم - وراثت..... ۲۴۰
- گفتار سوم - تأثیر شخصیت در پیشگیری از جرم..... ۲۴۲
- بند اول - مفهوم شخصیت و جایگاه آن در جرم شناسی پیشگیری..... ۲۴۲
- بند دوم - شخصیت در قرآن کریم و اثر پیشگیرانه آن بر جرم..... ۲۴۴
- مبحث دوم - اقدامات پیشگیرانه اجتماعی از جرم در قرآن..... ۲۴۷
- گفتار اول - تنظیم محیط خانواده: عامل اساسی در پیشگیری اولیه از تکوین موقعیتهای مجرمانه..... ۲۴۸

- بند اول - معیارهای مورد نظر در زن و شوهر..... ۲۵۱
- الف - مودت و رحمت دو عامل بنیادین در اجتناب از موقعیتهای جرم زا..... ۲۵۲
- ب - شناسایی حقوق همسر نوعی پیشگیری زود هنگام از جرم..... ۲۵۴
- ۱- حق مالکیت..... ۲۵۵
- ۲- حق ارث..... ۲۵۵
- ۳- ممنوعیت بخشش اجباری مهریه..... ۲۵۶
- ۴- حق جنسی طرفین: مانعی برای جرایم جنسی..... ۲۵۶
- ۵- تأمین معیشت در خور توسط مرد: زمینه سوزی جرایم مالی و جنسی..... ۲۵۸
- ۶- اطاعت زن از شوهر..... ۲۶۰
- ۷- حفظ حقوق شوهر غائب..... ۲۶۱
- ۸- حسن معاشرت: جلوگیری از عقده های عاطفی مؤثر بر جرم..... ۲۶۲
- ۹- حفظ خانواده از عذاب الهی..... ۲۶۵
- ۱۰- طلاق آخرین راه حل..... ۲۶۶
- بند دوم - جایگاه الگویی والدین در پیشگیری از جرم..... ۲۶۸
- الف - احترام به والدین..... ۲۶۸
- ب - حقوق اولاد بر والدین: عاملی مؤثر بر عدم تکوین اولیه جرم..... ۲۷۱
- گفتار دوم - محیط اقتصادی..... ۲۷۴
- بند اول - شیوه های جلوگیری از ابتلاء به فقر..... ۲۸۱
- الف - ایمان و تقوی..... ۲۸۱
- ب - طلب مغفرت..... ۲۸۱
- ج - شکر نعمت..... ۲۸۲
- د - بهره گیری از امکانات..... ۲۸۲
- هـ - رعایت اعتدال..... ۲۸۳
- بند دوم - راههای مبارزه با فقر..... ۲۸۳
- گفتار سوم - محیط فرهنگی و توصیه های قرآنی..... ۲۸۴
- بند اول - مفهوم فرهنگ..... ۲۸۴
- بند دوم - کنترل فکر و اندیشه..... ۲۸۶

۲۸۸	بند سوم - آداب در قرآن.....
۲۸۸	الف - ادب در گفتگو.....
۲۸۹	ب - ادب در معاشرتهای اجتماعی.....
۲۹۰	ج - ادب در معاملات.....
۲۹۲	بند چهارم - الگوسازی رفتاری.....
۲۹۲	الف - الگوی پرورشی مناسب.....
۲۹۴	ب - الگوپذیری از تاریخ.....
۲۹۵	ج - نمونه های قرآنی تاریخی.....
۲۹۸	گفتار چهارم - محیط طبیعی.....
۲۹۸	بند اول - جغرافیای جرم شناسی و قرآن.....
۳۰۲	بند دوم - ساختار شهری و روستایی.....
۳۰۶	گفتار پنجم - محیط سیاسی.....
۳۰۶	بند اول - مفهوم محیط سیاسی.....
۳۰۷	الف - سیاست جنایی قرآن در پیشگیری از جرم.....
۳۱۲	ب - حاکمیت در قرآن.....
۳۱۲	۱ - خصوصیات حاکمان صالح.....
۳۱۶	۲ - آثار حاکم و حکومت صالح.....
۳۱۷	گفتار ششم - محیط اتفافی.....
۳۱۸	مبحث سوم - پیشگیری موقعیت مدار از جرم در قرآن کریم.....
۳۱۹	گفتار اول - جایگاه پیشگیری موقعیت مدار در قرآن.....
۳۱۹	گفتار دوم - مصادیق کاهش و جلوگیری از موقعیتهای جرم زا.....
۳۱۹	بند اول - جلوگیری از پخش اسرار.....
۳۲۱	بند دوم - هجرت برای نپیوستن به کفار.....
۳۲۲	بند سوم - تعویض محیط فاسد.....
۳۲۴	بند چهارم - جایگزینی ارضاء شهوت به طریق حلال.....
۳۲۶	بند پنجم - پیروی براساس علم.....
۳۲۷	بند ششم - رفتار توأم با آرامش.....

بند هفتم - مراقبت و نظارت فرشتگان.....	۳۲۸
بند هشتم - نهی از ورود به منازل غیر بدون اجازه.....	۳۳۰
بند نهم - راهکارهای مبارزه با فساد جنسی.....	۳۳۱
الف - حفظ نگاه توسط مردان.....	۳۳۲
ب - وظائف زنان.....	۳۳۴
۱ - حفظ نگاه.....	۳۳۴
۲ - حفظ زینت.....	۳۳۵
۳ - حفظ پوشش - حجاب.....	۳۳۶
۴ - شیوه راه رفتن.....	۳۳۷
۵ - منع سخن گفتن هوس انگیز.....	۳۳۸
۶ - منع از تبرج - خودنمایی.....	۳۳۹
ج - ممنوعیت مجالس مختلط.....	۳۴۰
د - عفت نفس.....	۳۴۰
بند دهم - تزویج مجددین.....	۳۴۱
بند یازدهم - تقیه و نقش پیشگیرانه آن.....	۳۴۵
بند دوازدهم - شهادت اعضاء بدن به گناه.....	۳۴۶
بند سیزدهم - تدابیر پیشگیرانه در امور مالی.....	۳۴۸
بند چهاردهم - بی توجهی به خبر فاسق.....	۳۴۹
فصل دوم - واکنشهای قرآنی در برابر جرم.....	۳۵۱
مبحث نخست - ماهیت جزا در حقوق کیفری و قرآن.....	۳۵۱
گفتار اول - اهداف مجازات در قرآن.....	۳۵۴
گفتار دوم - جزا در پرتو آیات قرآن کریم.....	۳۷۰
بند اول - پاداش نیکوکاران.....	۳۷۰
بند دوم - عذاب کافران.....	۳۷۱
بند سوم - مجازات (کیفر) دنیوی.....	۳۷۲
الف - قصاص: راهکاری در جلوگیری از جرایم علیه اشخاص.....	۳۷۲
ب - دیات: راهکاری برای جبران خسارت با هدف پیشگیری.....	۳۷۴

۳۷۵.....	ج - حدود با هدف باز دارندگی اربابی.....
۳۷۵.....	۱ - قتل.....
۳۷۷.....	۲ - دار زدن.....
۳۷۷.....	۳ - قطع دست و پا در جهت خلاف هم، با هدف ناتوان سازی.....
۳۷۸.....	۴ - نفی بلد حذف و دور کردن مرتکب از محیط.....
۳۷۹.....	۵ - قطع دست سارق با هدف توان زدایی.....
۳۷۹.....	۶ - جلد.....
۳۸۰.....	۷ - عدم پذیرش شهادت.....
۳۸۱.....	۸ - حبس ابد پیشگیری با حذف مرتکب از جامعه.....
۳۸۳.....	د - تعزیرات.....
۳۸۵.....	مبحث دوم - توبه آموزه ای غیر کیفری پسینی.....
۳۸۷.....	گفتار اول - شیوه توبه.....
۳۹۱.....	گفتار دوم - آثار توبه.....
۳۹۱.....	بند اول - اثر اثباتی.....
۳۹۴.....	بند دوم - اثر ثبوتی.....
۳۹۶.....	مبحث سوم - عفو و آثار آن در کاهش بزهکاری.....
۳۹۶.....	گفتار اول - مفهوم عفو در قرآن و حقوق کیفری.....
۴۰۱.....	گفتار دوم - آثار عفو.....
۴۰۴.....	نتایج و پیشنهادها.....
۴۰۴.....	الف) نتایج.....
۴۱۲.....	ب) پیشنهادها.....
۴۱۵.....	منابع.....
۴۱۵.....	- کتب فارسی و عربی.....
۴۲۵.....	- مقالات.....
۴۲۷.....	- پایان نامه ها.....
۴۳۰.....	- کتب انگلیسی.....

پیشگیری از بزهکاری امروزه مورد توجه متولیان سیاست جنایی اغلب نظامهای حقوقی قرار گرفته است. در این سیاست گاهی به جلوگیری از تحقق بزه، گاهی به اعمال اقدامات اصلاحی روی بزهکار برای جلوگیری از ارتکاب مجدد بزه و در مواردی به اجتماع و علل اجتماعی مؤثر در تحقق جرم و شیوه از بین بردن آثار آن پرداخته می‌شود. در هر نظام و مکتب حقوقی به تناسب مبانی نظریه‌ها و تعاریفی که برای جرم و بزهکاری ارائه می‌شود راهکارهای پیشگیری نیز متفاوت می‌نماید. از جمله مدلها و الگوهای پیشگیری می‌توان به دین و راهکارهای پیشنهادی آن در زمینه پیشگیری با عنوان «پیشگیری دینی» اشاره نمود. در نظام الهی براساس توحید و خدامحوری چون دین فقط اسلام است^۱ بنابراین تجلی احکام دین از خلقت حضرت آدم تاکنون در حیطه دستورات اعتقادی، اخلاقی و احکام قرآن کریم نمود پیدا می‌کند و به همین دلیل بی‌مناسبت نخواهد بود اگر عنوان «پیشگیری قرآنی» را به عنوان گونه جدیدی مورد بررسی قرار دهیم.

الف) بیان مسأله

راهکارهای دینی کنترل اجتماعی همواره آثار چشمگیر خود را در زمینه مهار جرم و کجروی بر جای نهاده و توجه اندیشمندان علوم اجتماعی را به ویژه در حوزه‌های مطالعه جرم و کجروی به خود جلب کرده است. آن هم در حالیکه سلطه و رواج ایده غیرعقلانی بودن دین در میان اندیشمندان قرن بیستم سبب شده بود که مدتها از متغیرهای دینی کنترل رفتار غفلت و یافته‌های به دست آمده در این باب نیز نادیده گرفته شود. پیامدهای چنین نگاهی، تا به امروز نیز عرصه‌های پژوهشی را مورد تهدید قرار داده تا آنجا که اخیراً محققان این حوزه مدعی شده اند که در زمینه اندازه‌گیری قدرت بازدارندگی «دین» از پدیده‌هایی نظیر جرم، بزهکاری جوانان، خودکشی، مصرف مواد مخدر، عضویت در فرقه‌ها و حتی بیماریهای روانی، نوعی خلاء جدی در حوزه تحقیقات تجربی وجود دارد.^۲

چهار تحقیق به بررسی رابطه فرد با محیط اجتماعی دینی پرداخته و در مجموع به این نتیجه رسیده‌اند که میزان عضویت افراد در کلیسا ارتباطی معکوس با میزان جرم و کجروی دارد و این

^۱ - ان الدین عندالله الاسلام. «بخشی از آیه ۱۹ سوره آل عمران»

^۲ - سلیمی، علی و داوری، محمد، جامعه‌شناسی کجروی، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، قم، چاپ اول، ۱۳۸۰، صص ۶۹۳-۶۹۲

تأثیر در مناطقی که روابط دینی فشرده‌ای در محیط وجود دارد خیلی زیاد است.^۱ که منجر به کاهش میزان کج روی در این مناطق می‌گردد. یک تحقیق جامعه‌شناسی دیگر انواعی از آثار بازدارندگی دینداری فردی را نسبت به جرم نشان داده که در «جوامع دینی و اخلاقی» قوتی بیش از جوامع غیردینی داشته است.^۲

تحقیق گروه دیگری از جامعه‌شناسان حاکی است که فعالیت‌های دینی آثاری مستقیم و فردی بر بزهکاری بزرگسالان دارد.^۳

از آنجا که نتایج فوق با تأکید بر نظام دینی کلیسایی استخراج شده سؤال این است که با فرض و قطعیت وحدت ادیان آیا اسلام و قرآن دارای نظام پیشگیرانه‌ای هست یا خیر؟ آیا نوع نگرش قرآن کریم به انسان و کج رویهای وی از مبانی نظری خاص تبعیت می‌کند و اگر چنین است کارکردهای قرآنی در پیشگیری از کج روی چگونه است؟ در واقع قرآن کریم برای انسانی که از منظرش دارای استعداد‌های مثبت و منفی بوده در صورت استفاده نامناسب از این استعدادها چه برنامه‌هایی دارد. از طرفی چون عملکرد افراد در جامعه نیز نمود و تجلی پیدا می‌کند و معاشرتها و ارتباطات اجتماعی نیز در این مقوله مؤثر است آیا قرآن کریم بسترسازی مناسبی برای جامعه در امور فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ... دارد تا افراد را از گرایش به کج روی باز دارد؟ در واقع پژوهش حاضر تحت عنوان «پیشگیری از جرم در قرآن کریم» به دنبال یافتن پاسخی مناسب برای این امر است که چه نسبتی بین راهکارهای پیشگیرانه که در صد سال اخیر در جرم‌شناسی برای مبارزه با کج روی و انحراف ارائه شده و نظام مبتنی بر قرآن وجود دارد.

در نگرش قرآنی جرم و مجرم مفهوم خاص خود را دارد خروج از صراط حق و مستقیم و گرایش به باطل از منظر قرآن می‌تواند انحراف و جرم تلقی شده و انسان را با توصیف به مجرم بودن مستحق عذاب دنیوی و یا اخروی نماید. از این منظر عوامل وقوع بزه بیشتر از اجتماع دایره مدار انسان می‌باشد چه اینکه انسان قرآنی با خصوصیات مثبت حتی در شرایط نامناسب محیطی جرم و

۱ - همان، ص ۶۹۸

۲ - استارک، رادنی و ویلیام، سیمزین بریج، «دین، کج روی و کنترل اجتماعی»، تلخیص و گزارش علی سلیمی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، شماره ۲۲، ۱۳۷۹، صص ۱۹۴-۱۷۰

۳ - ایوانز، تی، دیوید و دیگران، «بررسی مجدد رابطه دین و جرم: اثرات دین، کنترل‌های غیردینی و محیط اجتماعی بر بزهکاری بزرگسالان»، ترجمه علی سلیمی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، شماره ۲۳، ۱۳۷۹، صص ۱۵-۱۴۴

مجرمیت را انتخاب نمی کند و در صورت چنین انتخابی از ناحیه برخی افراد چون مؤمنین راهکارهای ارائه شده نظیر توبه و ... او را به همان انسان قرآنی قبلی بر می گرداند و همه اینها نشأت گرفته از نگاه تربیتی قرآن کریم است که برنامه‌های پیشگیری نیز براساس نوع عوامل جرم زا ارائه می‌شوند و در هر صورت در این نگاه اصلاحات خدامحور و هدف جلوگیری از سقوط انسان در حیطه انحراف است و به همین جهت کیفرها در قرآن برای برخی جرایم و به عنوان آخرین راه حل معرفی می گردند.

ب) سابقه و اهمیت موضوع

بررسی پیشینه پژوهش حاکی است که در مقاطع کارشناسی ارشد و کارشناسی پایان نامه‌هایی با عناوین پیشگیری از جرم در اسلام، شناسایی آسیبهای اجتماعی در قرآن در دانشگاهها و حوزه‌های علمیه به رشته تحریر در آمده است ولی در مقطع دکتری فقط یک رساله تحت عنوان «پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآن کریم» در دانشگاه تربیت مدرس توسط آقای قدرت اله خسروشاهی نگارش و در بهمن ماه سال ۱۳۸۶ از آن دفاع شد. البته این رساله براساس پیشگیری از جرم در سیاست کیفری اسلام به دلیل اینکه تجلی دین اسلام در قرآن کریم نمود دارد تدوین و به آموزه‌های قرآنی استناد گردیده لیکن رساله مذکور بیش از تأکید بر مبانی قرآنی به داده های جرم شناسی تأکید نموده در حالیکه پژوهش حاضر صرفاً براساس فرهنگ و مفاهیم قرآنی صورت پذیرفته است. در مورد ضرورت و اهمیت پژوهش حاضر لازم به ذکر است که جای خالی نظام و مبانی دینی در پیشگیری از جرم در مباحث جرم‌شناسی احساس می‌شود، مخصوصاً در حکومت جمهوری اسلامی ایران که قوانین آن بایستی براساس موازین اسلامی باشد^۱. در نظام حقوقی پس از انقلاب اسلامی در دانشگاهها، در حوزه‌های علمیه و حتی قوای سه گانه علیرغم اینکه جرم‌شناسی آنهم با تلاش تعداد کمی از اساتید علاقمند به این رشته موضوع بحث قرار گرفت «جرم شناسی دینی» چندان مورد توجه واقع نگردیده است. در نظام دانشگاهی مباحث جرم‌شناسی و پیشگیری از

جرم متأسفانه از حقوق غرب متأثر بوده و کمتر به پیشگیری از جرم از منظر سیاست جنایی اسلام پرداخته شده است. از طرفی در حوزه‌های علمیه صاحبان فن و متخصصین علوم دینی نیز رغبت

^۱ - اصل چهارم قانون اساسی مقرر می دارد: «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید براساس موازین اسلامی باشد...»